

ПАНТЮХОВА

Анна Володимирівна

anna_pantjuhova_@mail.ru

аспірант Київського національного торговельно-економічного університету, Головний бухгалтер ТОВ "Агрофірма «Перлина степу»"

УДК 005:[657:332.33]

ФОРМУВАННЯ АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ АНАЛІЗУ ТА ОЦІНКИ СТАНУ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

FORMATION OF ANALYTICAL INFORMATION FOR ANALYSIS AND ASSESMENT OF AGRICULTURAL RESOURCES CONDITION

У статті розглянуто діючі методичні підходи до аналізу використання земельних ресурсів. Ідентифіковано мету, завдання, об'єкти, суб'єкти аналізу земельних ресурсів та розроблено рекомендації щодо визначення розміру забезпечення відновлення земельних ділянок сільськогосподарського призначення, що буде сприяти вибору оптимального співвідношення між економічно доцільними і екологічно безпечними видами використання земель на основі об'єктивних облікових даних.

В статье рассмотрены действующие методические подходы к анализу использования земельных ресурсов. Идентифицированы цель, задачи, объекты, субъекты анализа и разработаны рекомендации по определению размера обеспечения восстановления земельных участков сельскохозяйственного назначения, что будет способствовать выбору оптимального соотношения между экономически целесообразными и экологически безопасными видами использования земель на основе объективных учетных данных.

The article deals with the existing methodological approaches to the analysis of agricultural resources. Purpose, objectives, objects, subjects of the analysis are identified and recommendations on providing the size of agricultural resources recovery are worked out. This will contribute to achieving the balance between cost-effective and environmentally friendly forms of land use on the basis of external registration details.

Ключові слова: відновлення, деградація, ефективність, земельні ресурси, стан ґрунтового покриву

Ключевые слова: восстановление, деградация, эффективность, земельные ресурсы, состояние почвенного покрова

Keywords: recover, degradation, efficiency, land resources, the state of soil

ВСТУП

Виділення даних в системі бухгалтерського обліку про відновлення земельних ресурсів, що залучаються підприємством у господарську діяльність на правах операційної оренди, сприяє формуванню необхідного інформаційного забезпечення для управління активами в сфері раціонального природокористування. Обґрунтованість та доцільність управлінських рішень визначається рівнем задоволення економічного інтересу суб'єктів орендних відносин та рівнем допустимості екодиструктивного впливу сільськогосподарських підприємств на земельні ресурси, що потребує оцінки їх кількісного та якісного стану.

Питання аналітичного дослідження використання земельних ресурсів, як основної природної складової навколишнього середовища, в сільськогосподарських підприємствах, розглянуто у працях А.О. Головіна, Б.Є. Грабовського, М.А. Болюха, О.Б. Кузьменка, Минакова І.О., В.О. Юрлової та інших [1-3;6-9].

Основну увагу дослідники приділяють питанням оцінки ефективності використання земельних ресурсів, зокрема досягнення максимального ефекту при найменших виробничих витратах, які забезпечили даний ефект, включаючи втрати гумусу та поживних речовин. Проте, залишається ряд невирішених питань наукового та прикладного характеру, зокрема щодо ідентифікації методичних підходів до оцінки зміни якісного стану земельних ресурсів, що дозволить визначити оптимальні напрями їх використання у виробничому процесі.

МЕТА РОБОТИ полягає у вивченні діючих методичних підходів до аналізу використання земельних ресурсів для визначення доцільності залучення їх у виробничий процес з урахуванням специфіки діяльності сільськогосподарських підприємств та забезпечення відновлення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення поставленої мети дослідження використано наступні методи наукового пізнання: аналіз, синтез, системно-структурний, абстрактно-логічний та метод причинно-наслідкового зв'язку. Інформаційна база дослідження представлена науковими працями вітчизняних та зарубіжних вчених з питань аналізу використання і відновлення земельних ресурсів та нормативно-правовими актами.

РЕЗУЛЬТАТИ

Параметризація землекористування дозволяє дослідити зміни якісного стану ґрунтового покриву і визначити розмір відшкодування збитків, у вигляді втрачених економічних вигід власником ресурсу, при їх нераціональному використанні та розмір витрат на відновлення, що можливо за умови забезпечення еквівалентності та оптимальності аналітичних досліджень використання і відновлення земельних ресурсів.

Предметна область дослідження представлена господарською діяльністю, що характеризується сукупністю економічних відносин у зв'язку з виробничими ресурсами та навколишнім середовищем (природним, соціально-політичним) [1; 2; 3, с.23; 4, с.12].

Для визначення обсягів дослідження необхідно коректно виділити об'єкт аналізу. Проте, диференціація інформаційних вимог користувачів до результатів аналітичних досліджень зумовлює різні підходи до його визначення. Так Серединська В.М., Загородна О.М. та Федорович Р.В. відповідно до рівня аналізу (макро-, мікро-) виділяють такі об'єкти: економіка держави, економіка галузі, економіка регіону, економічні аспекти реалізації державних цільових програм, фінансово-господарська діяльність суб'єктів господарювання, а також фінансово-економічні аспекти їх окремих структур, сторін, напрямків чи проявів [4, с. 15].

Представники іншого підходу акцентують увагу на діяльності суб'єкта господарювання, деталізуючи об'єкти аналізу таким чином: виробнича (процес виробництва продукції, її собівартість), фінансова, інвестиційна, маркетингова та інші види діяльності; ресурси всіх видів діяльності; виробничі та управлінські структури; організація виробництва і праці; форми господарювання і власності тощо [3;5].

З урахуванням зазначеного вище, аналіз використання та відновлення земельних ресурсів розглядаємо як складову аналізу ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Основною метою якого є виявлення резервів підвищення ефективності використання земельних ресурсів та забезпечення конкурентоспроможності користувача при обов'язковості відновлення якісного складу ґрунту. Відповідно до поставленої мети доцільно виділити наступні завдання:

- визначити інформаційні джерела для проведення аналізу використання земельних ресурсів;

- обрати найбільш оптимальних методів аналізу;
- визначити склад та структуру земельного фонду;
- провести оцінку ефективності функціонування об'єкта через систему економічних показників, які враховують його якісні та кількісні характеристики;
- побудувати факторну модель, що враховує причинно-наслідкові зв'язки показників, що аналізуються;
- виявити основні фактори, що позитивно та негативно впливають на результуючий показник;
- визначити додаткові джерела для відновлення земельних ресурсів;
- провести оцінку альтернатив та виділити найбільш ефективні комбінації напрямків використання земельних ресурсів;
- узагальнити результати аналізу для забезпечення прийняття управлінських рішень.

На формування інформаційного забезпечення аналітичного процесу безпосередньо впливають зовнішні та внутрішні фактори (рис. 1).

Правова інформація та методичне забезпечення аналізу використання земельних ресурсів представлені даними нормативно-правових актів (Закон України «Про охорону земель», Закон України «Про оренду земель», Порядок грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів та ін.), їх кодифікованими збірниками (Земельний, Податковий, Цивільний кодекси) та Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, методичними рекомендаціями, матеріалами Державного земельного кадастру, що визначають вимоги та рівень деталізації облікових даних.

Якість інформації безпосередньо залежить від внутрішніх факторів, що забезпечують достовірність звітної інформації, яка є підґрунтям для визначення планових показників діяльності сільськогосподарських підприємств. Відповідно до поставленої мети та визначених завдань діапазон даних для аналізу використання земельних ресурсів обмежується їх якісним та кількісним обліком з урахуванням часових інтервалів.

Особливістю земельних ресурсів є їх кількісна обмеженість, здатність до відновлення своїх якісних характеристик, а при раціональній організації виробничого процесу - підвищення продуктивності ґрунтового покриву за рахунок забезпечення певного рівня родючості, що дає відповідний економічний ефект. Тому, при аналізі земельних ресурсів, ключовим є оцінка ефективності їх використання і відновлення як основного засобу виробництва на основі абстрактно-логічних та аналітичних методів дослідження [3], що дозволяють оцінити якісні та кількісні зміни стану земельних ресурсів та забезпечити стале землекористування (рис. 2).

Рис. 1. Інформаційне забезпечення аналітичних досліджень використання і відновлення земельних ресурсів [розроблено автором]

Рис. 2. Структурно-логічна схема аналізу ефективності використання і відновлення земельних ресурсів сільськогосподарського призначення [розроблено автором]

Інтенсивність використання земельних ресурсів аналізується за наступними показниками кількісного та якісного характеру: ступінь використання землі; розораність сільськогосподарських угідь; питома вага площі посівів у площі ріллі; площі сільськогосподарських угідь, на яких порушено порядок сівозмін; питома вага меліорованих, порушених, рекультивованих та законсервованих сільськогосподарських угідь.

Колектив науковців під керівництвом М.Н. Малиша для визначення ефективності використання земельних ресурсів виділяє такі показники: урожайність сільськогосподарських культур; вартість валової продукції, валового та чистого доходу, прибутку в розрахунку на одиницю земельної площі; окупність витрат на земельні ресурси у розрахунку на 100 грн. матеріальних витрат; рентабельність продукції сільського господарства [1]. Мінаков І.О. додатково визначає показник «землевіддача» та йому обернений «землемісткість», що розраховується з урахуванням вартості земельних ресурсів, який складно визначити в умовах несформованого ринку землі [6].

Гагарін А.І. визначає наведені вище показники як «стандартні», розглядаючи ефективність землекористування як сукупну результативність всіх процесів землекористування з урахуванням впливу таких процесів на навколишнє середовище, зокрема

на земельні ресурси, та екологічних факторів на землекористування [7]. Головін А.О та Зюкін Д.А. виділяють інтегральний показник ефективності використання ріллі, що розраховується як добуток технологічної та економічної ефективності. Показник технологічної ефективності визначається відношенням врожайності до балу бонітету ґрунту, економічної – відношенням середнього рівня виручки від реалізації сільськогосподарських культур у розрахунку на 1 га ріллі та кадастрової вартості 1 га земельної ділянки [8].

Таким чином, показник «ефективність використання земельних ресурсів» визначається як відношення ефекту (результату їх використання) до площі сільськогосподарських угідь, при найменших виробничих витратах, які забезпечили даний ефект.

Результат використання земельних ресурсів безпосередньо залежить від якісного стану ґрунту та ефективності заходів щодо забезпечення балансу його вихідних характеристик. Враховуючи способи залучення земельних ресурсів у виробничий процес аналіз «реабілітації» земельних ресурсів доцільно проводити за двома напрямками, як аналіз витрат на відновлення, що є невід'ємною складовою виробничого процесу, та витрат на відшкодування завданих збитків орендодавцю (власнику) земельної ділянки (рис. 3).

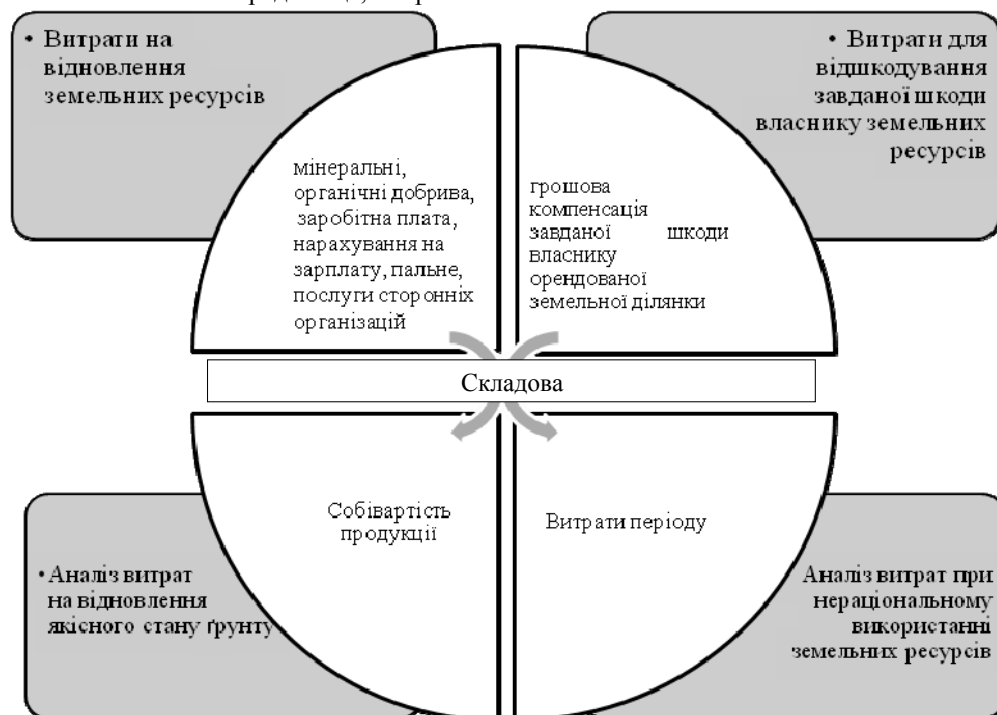

Рис. 3. Порядок визначення витрат на відновлення для проведення аналітичних досліджень [розроблено автором]

Кузьменко О.Б. виділяє три підходи до розрахунку завданих збитків орендодавцю при нераціональному використанні земельних ресурсів. Перший орієнтується на визначення еквівалентної кількості мінеральних та органічних добрив для забезпечення вихідних показників агрохімічного паспорту земельної ділянки на початок дії договору оренди. Другий - на визначення вартості недоотриманого

врожаю внаслідок зменшення концентрації органічної речовини та рухомих елементів для живлення рослин. Наступним методом оцінки збитків є визначення зниження вартості земельних ресурсів від погіршення якісного стану ґрунту[9]

Проте, відшкодування завданих збитків є доцільним за умови припинення договору оренди та не передбачає безумовного відновлення земельних

ресурсів. Відновлення ж земельних ресурсів є складовою виробничого процесу, що потребує постійного моніторингу.

Сумським обласним державним проектно-технологічним центром охорони родючості ґрунтів і якості продукції "Облдержродючість" для визначення витрат, необхідних для відновлення родючості земельних ресурсів в процесі їх господарського використання, розроблено «Методику визначення (розрахунку) розміру витрат на відновлення родючості ґрунтів». Дана методика полягає у визначенні показників, які забезпечують родючість ґрунтового покриву на момент передачі земельної ділянки у користування та на момент її повернення попередньому землекористувачеві. Також пропонуємо використовувати дану методику для визначення розміру «Забезпечення відновлення земельних ділянок сільськогосподарського призначення» [10]. Перелік основних показників родючості ґрунту для проведення розрахунків підприємства визначаються за «Агрохімічним паспортом полів та земельних ділянок» (рН сольове, гідролітична кислотність, сума поглинутих основ, рухомий фосфор, обмінний калій вміст гумусу).

Принцип розрахунку витрат, необхідних для відновлення ґрунту, відповідно до даної Методики, полягає у визначенні відхилень в основних параметрах, на підставі яких розробляються необхідні заходи щодо їх відновлення до попереднього рівня з вартісним виміром. Для визначення витрат, необхідних для відновлення показників ґрунтової родючості розраховується норма внесення

мінеральних добрив для доведення показників по фосфору і калію до попередніх параметрів та норма внесення підстилкового гною для відновлення вмісту гумусу. Виходячи із норм внесення мінеральних добрив і гною, розраховується їх вартість і вартість внесення та транспортування, про що складається кошторис за цінами і розцінками, що існують на час передачі земельної ділянки землекористувачу або землевласнику [11]. Дані такої направленості дозволяють сформулювати необхідне інформаційне підґрунтя для визначення розміру «Забезпечення відновлення земельних ділянок сільськогосподарського призначення».

Пропонуємо наступний порядок визначення розміру Забезпечення:

1. Визначення вихідних якісних показників земельної ділянки (поля) за даними агрохімічного паспорта.

2. Визначення структури сівозміни, що дозволяє спрогнозувати орієнтовний баланс гумус та поживних речовин.

3. Розрахунок витрат на відновлення земельних ресурсів, у що включають витрати на мінеральні та органічні добрива, витрати на заробітну плату персоналу, що вносять добрива, поточний ремонт основних засобів, які використовуються для відновлення, дизельне паливо та інше, проводиться на основі оцінки вхідних та вихідних статей балансу гумусу та поживних речовин, і зазначається у плановій калькуляції собівартості заходів на відновлення якісного складу ґрунтового покриву (табл.1).

Таблиця 1

Калькуляція собівартості заходів на відновлення земельних ділянок сільськогосподарського призначення ТОВ «Агроальянс» 2015 рік

Стаття витрат	Удобрення ґрунту		Оранка	Культивація	Мульчування
	ва-ть,грн.	к-ть			
1	2	3	4	5	6
Мінеральні добрива, т	604306,00	74338,41	-	-	-
Органічні, т:	552834,1	7897,63	-	-	-
вартість гною	552834,1	7897,63	-	-	-
додаткові витрати для виготовлення компосту	7000,00	-	-	-	-
Заробітна плата працівників	735000,00	-	-	-	-
Основні засоби :					
амортизація	10000,00	-	-	-	-
поточний ремонт	2500,00	-	-	-	-
дизельне паливо	6354,00	-	-	-	-
Послуги сторонніх організацій	-	-	476550,00	370650,00	264750,00

Підприємство самостійно вирішує необхідність створення «Забезпечення відновлення земельних ділянок». Якщо «Забезпечення не створюється, то інформація узагальнюється безпосередньо на рахунках витрат».

Такий підхід дозволяє ідентифікувати витрати на відновлення земельних ресурсів, як один із ключових факторів впливу на якісний стан ґрунту, оцінити доцільність проведення таких витрат та необхідність

формування «Забезпечення відновлення земельних ділянок».

ВИСНОВКИ

З урахуванням викладеного вище зазначимо, що низька ефективність системи управління земельними ресурсами в сільськогосподарських підприємствах зумовлена невідповідністю методичних підходів аналізу використання і відновлення земельних ресурсів вимогам користувачів інформації. Зважаючи на це, аналіз використання та відновлення земельних

ресурсів розглядається як складова аналізу ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Нами визначено предмет, об'єкт, мету та завдання аналізу, джерела інформації, принципи та методи дослідження, що дозволило виділити основні підходи до формування системи показників, що характеризують стан та ефективність використання земельних ресурсів. На основі чинної практики розрахунку розміру витрат на відновлення родючості ґрунтами було запропоновано порядок розрахунку розміру «Забезпечення відновлення земельних ділянок», що включає: визначення вихідних якісних показників земельної ділянки, структури сівозміни, заходів на відновлення та їх вартісної оцінки, що дозволить забезпечити стале землекористування та довгострокове планування виробничої діяльності сільськогосподарського підприємства.

Список використаних джерел

1. Грабовецький Б.Є. Економічний аналіз: Навчальний посібник / Б.Є. Грабовецький-Центр учбової літератури, 2009.-256 с.
2. Економічний аналіз: Навч. посібник / М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, М.І. Горбатов та ін.; За ред. акад. НАНУ, проф. М.Г. Чумаченка. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2003. – 556 с.
3. Мних С.В. Економічний аналіз: підручник/ С.В. Мних. – К: Знання, 2011.-630с.
4. Серединська В.М. Економічний аналіз. Навчальний посібник / В.М. Серединська, О.М. Загородна, Р.В.Федорович. – Тернопіль: Видавництво Астон, 2010. – 624 с.
5. Костенко Т.Д. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства: Навч. посібник видання 2-ге перероблене та доповнене / Костенко Т.Д., Підгора С.О., Рижиков В.С. та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 400 с.
6. Минаков И.А. Экономика отраслей АПК / И.А. Минаков. – М.: Колос, 2004 – 464 с.
7. Юрлова В.А. О необходимости учета влияния экологических факторов при оценке эффективности использования земельных ресурсов [Электронный ресурс] / В.А. Юрлова, А.И. Гагарин // Интерэкспо Гео-Сибирь, 2012. № 3. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/>
8. Головин А.А. Совершенствование методических подходов оценки эффективности использования пашни/ А.А. Головин, Д.А. Зюкин // Фундаментальные исследования. – 2014. – №5. – с.136 – 141.
9. Кузьменко О.Б. Ресурсоощадна діяльність аграрних підприємств в умовах інтенсифікації використання земельних ресурсів: теорія, методологія, практика: монографія / О.Б. Кузьменко. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – 192 с.
10. Пантюхова А.В. Методичні основи фінансового обліку використання і відновлення земельних ресурсів сільськогосподарського призначення / А.В. Пантюхова // Науковий Вісник ХДУ. – 2014. – Вип. 8. – Ч.3. – с. 214–220.
11. Методика визначення (розрахунку) розміру витрат на відновлення родючості ґрунтів. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rada.gov.ua/>